

การใช้พื้นที่บนเวทีในการแสดงนาฏศิลป์ไทย ในรูปแบบการรำชมสวน กรณีศึกษาการแสดงชุด ศกุนตลาชมสวน The Usage of Space on the Performing Stage for the Thai Dance Performance Titled Ram Chom Suan Case Study Performance named “Sakuntala Chom Suan”

วันที่รับบทความ: 20 พฤษภาคม 2565

สุนันtha เกตุเหล็ก¹

วันที่แก้ไขบทความ: 7 กรกฎาคม 2565

วันที่ตอบรับบทความ: 11 กรกฎาคม 2565

บทคัดย่อ

การแสดงชุด ศกุนตลาชมสวน เป็นการแสดงประเภทรำเดี่ยวในรูปแบบการรำชมสวน ที่มีการใช้พื้นที่ในการแสดงแตกต่างจากการใช้พื้นที่ในรูปแบบการรำลงทรงเครื่อง หรือรูปแบบการรำฉุยฉาย ที่เน้นให้ผู้แสดงอยู่ตำแหน่งกลางเวทีเป็นสำคัญ โดยเอกลักษณ์ของการแสดงรูปแบบการรำชมสวนนั้น ผู้แสดงจะเคลื่อนที่ไปตำแหน่งต่าง ๆ บนเวที เพื่อแสดงถึงการชื่นชมความงามตามธรรมชาติ เช่น ต้นไม้ ดอกไม้ นก เป็นต้น โดยคำนึงถึงหลักการของการเคลื่อนที่ในนาฏศิลป์ไทย ได้แก่ การเคลื่อนที่ตามความหมายของเนื้อร้อง การเคลื่อนที่ด้วยการร้องเอื้อนและทำนองเพลง และการเคลื่อนที่ตามเพลงหน้าพาทย์ นอกจากนี้ ยังมีการใช้ทิศทางและพื้นที่ที่หลากหลายสอดคล้องกับขนบจารีตการใช้พื้นที่ในการแสดงนาฏศิลป์ไทยและการสื่อความหมายทางการแสดง

คำสำคัญ: การใช้พื้นที่ รำชมสวน ศกุนตลาชมสวน

¹ อาจารย์ ดร. ประจักษ์ วิชาวนาฏศิลป์และการแสดง คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี
e-mail: sunantha.k@dru.ac.th

The Usage of Space on the Performing Stage for the Thai Dance Performance Titled Ram Chom Suan

Case Study Performance named “Sakuntala Chom Suan”

Received: May 3, 2022

Sunantha Ketlek ¹

Revised: July 7, 2022

Accepted: July 11, 2022

Abstracts

The performance titled “Sakuntala Chom Suan” was the solo dance performance in the model of Ram Chom Suan that the usage of the performing space was different from the Ram Long Song Songkreung or Ram Chui Chai’s models that intently set the performer at the center of the stage. According to the identity of the Ram Chom Suan’s performance model, the performers moved around all over the stage presenting the action of praising the beauty of nature such as trees, flowers, birds and etc. Therefore, each movement was considered by the principle of Thai dance movements such as the movement along with the meaning of the lyrics, the movement together with drawing out the notes and melody and the movement along with Na Pat song. Moreover, this performance model also determined the direction and various space usages conforming to the traditions of the usage of space in Thai dance and the expression of the meaning in performances.

Keywords: Usage of space, Ram Chom Suan, Sakuntala Chom Suan

¹ Ph.D of Fine and Applied Arts Program in Dance and Performing Arts, Faculty of Humanities and Social Sciences,
Dhonburi Rajabhat University
e-mail: sunantha.k@dru.ac.th

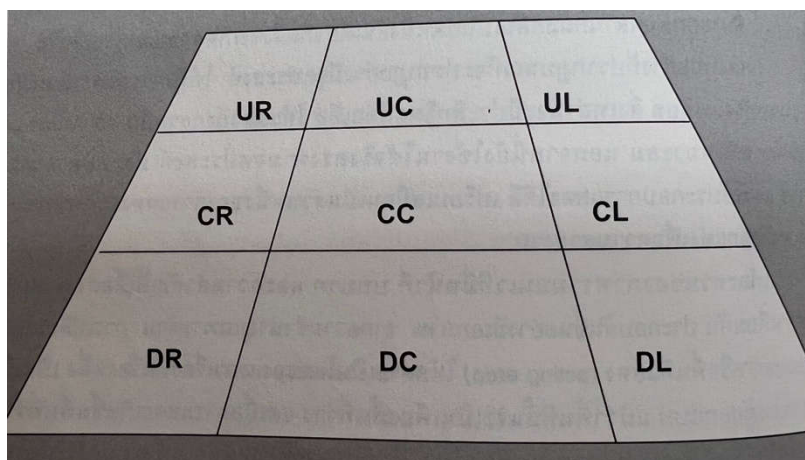
บทนำ

การใช้พื้นที่ในการแสดง เป็นองค์ประกอบหนึ่งของการแสดงทางด้านนาฏศิลป์ที่ส่งผลต่ออารมณ์ความรู้สึกของผู้ชม ตลอดจนการยึดถือเรื่องขนบจารีตทางการแสดง และความสอดคล้องกับเนื้อหาเรื่องราวที่น่าเสนอ ทำให้การใช้พื้นที่ในการแสดงมีความสำคัญในการสื่อสารเรื่องราวทางการแสดง และผู้แสดงต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้พื้นที่ในแต่ละรูปแบบของการแสดง พร้อมกับมีปฏิภาณไหวพริบในการใช้พื้นที่บนเวทีการแสดงไม่ให้ล้าหน้า หรือตกขอบเวทีมากเกินไป การแสดงนาฏศิลป์ในรูปแบบขมสวน เป็นการแสดงรูปแบบหนึ่งที่จะต้องให้ความสำคัญกับการเดินเคลื่อนที่ในการแสดง ผู้แสดงจึงควรมีความรู้ความเข้าใจพื้นที่และตำแหน่งบนเวทีเพื่อให้การแสดงมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

พื้นที่และตำแหน่งบนเวทีที่ใช้ในการแสดง

พื้นที่เวทีการแสดงมีความสัมพันธ์กับรูปแบบของการแสดง ในอดีตการแสดงนาฏศิลป์ไทยมีการจัดการแสดงบนลานกว้างสนามหญ้าและห้องโถง ซึ่งระยะต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 5 การจัดการแสดงมีวิวัฒนาการการจัดสร้างโรงละครตามแบบอย่างตะวันตกจนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้ การใช้พื้นที่ในการแสดงนาฏศิลป์มีความสัมพันธ์กับรูปแบบของเวทีที่เชื่อมโยงต่อการรับรู้ของผู้ชม เนื่องจากการรับชมการแสดงต้องอาศัยการมองเห็นตำแหน่งใกล้ตาหรือไกลตาจึงมีความสำคัญต่อการรับรู้และการให้ความสำคัญ ทั้งนี้ การเคลื่อนไหวของนักแสดงจึงควรคำนึงถึงตำแหน่งพื้นที่และตำแหน่งบนเวที โดยเวทีการแสดงนาฏศิลป์ส่วนใหญ่จะเป็นเวทีแบบมีกรอบอยู่ด้านหน้า (proscenium stage) โดยแบ่งพื้นที่เวทีออกเป็น 9 ส่วนดังต่อไปนี้

1. Upstage Right (UR)	ตำแหน่งด้านในทางขวาของเวที
2. Upstage Center (UC)	ตำแหน่งด้านในกลางเวที
3. Upstage Left (UL)	ตำแหน่งด้านในทางซ้ายของเวที
4. Center Stage Right (CR)	ตำแหน่งกลางเวทีด้านขวา
5. Center Stage Center (CC)	ตำแหน่งกลางเวที
6. Center Stage Left (CL)	ตำแหน่งกลางเวทีด้านซ้าย
7. Downstage Right (DR)	ตำแหน่งด้านหน้าทางขวาของเวที
8. Downstage Center (DC)	ตำแหน่งด้านหน้ากลางเวที
9. Downstage Left (DL)	ตำแหน่งด้านหน้าทางซ้ายของเวที

ภาพที่ 1 การแบ่งสัดส่วนพื้นที่เวที
ที่มา: ฤทธิรงค์ จิวากานนท์ (2558)

นอกจากนี้ ตำแหน่งของเวทีมีความสัมพันธ์กับตำแหน่งของผู้ชม ดังที่ ฤทธิรงค์ จิวากานนท์ (2558, หน้า 154) ได้อธิบายเวทีแบบมีกรอบอยู่ด้านหน้า (proscenium stage) ไว้ว่า

ตำแหน่งที่ดีที่สุดในการชมละคร คือ ตำแหน่งตรงกลางในส่วนของผู้ชม เพราะทำให้เราเห็นภาพรวมทั้งหมดได้อย่างเหมาะสม กรอบด้านหน้าของเวทีทำให้เรารู้สึกว่า ได้ชมภาพผ่านเข้าไปเหมือนเราดูภาพวาดหรือภาพถ่าย ที่มีกรอบเป็นขอบเขตจำกัดถึงจุดสิ้นสุดของภาพ ดังนั้น การจัดองค์ประกอบของภาพ ผู้ออกแบบจะคำนึงเฉพาะสิ่งที่เห็นผ่านกรอบเวทีนี้เท่านั้น ต่างกับกับภาพวาดและภาพถ่ายตรงที่ภาพบนเวทีมีลักษณะเป็นสามมิติ และมีการเคลื่อนไหว โดยที่ผู้ชมมองจากมุมมองมุมเดียว อย่างไรก็ตาม การมองภาพบนเวทีลักษณะนี้ เกิดขึ้นกับเวทีที่มีกรอบด้านหน้าเท่านั้น เวทีละครลักษณะอื่น เช่น เวทีที่มีผู้ชมรอบด้าน (arena stage) หรือเวทีที่มีผู้ชมสามด้าน (thrust stage) ผู้ชมจะได้มุมมองที่ต่างกันไป เพราะจะมองได้หลายมุมมองขึ้นอยู่กับตำแหน่งที่นั่งของแต่ละคน

จากตำแหน่งที่ดีที่สุดของผู้ชมที่อยู่ในตำแหน่งตรงกลางเวทีนั้น แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์กับการวางตำแหน่งการใช้พื้นที่ในการแสดงนาฏศิลป์ไทยที่เน้นจุดกึ่งกลางเวทีเป็นสำคัญ เพราะตำแหน่งกลางเวทีนั้นสามารถดึงดูดสายตาของผู้ชมได้เป็นอย่างดี สอดคล้องกับการแสดงทางด้านนาฏศิลป์ไทยที่นิยมจัดตำแหน่งบนเวทีโดยคำนึงถึงความสมดุลเป็นหลักในการจัดวางตำแหน่งของผู้แสดง มีทั้งการจัดวางสมดุลแบบทั้งสองข้างเหมือนกัน และการจัดวางสมดุลแบบทั้งสองข้างไม่เหมือนกัน โดยใช้ตำแหน่งกลางเวทีเป็นแกนในการแบ่งด้านซ้ายและขวา ดังเช่นการแสดงนาฏศิลป์ไทยในรูปแบบประบำแบบมาตรฐานส่วนใหญ่ที่มักออกแบบการใช้พื้นที่เวที โดยคำนึงถึงการใช้พื้นที่เวทีที่สมดุลแบบทั้งสองข้าง

เหมือนกัน และการแสดงในรูปแบบรำเดี่ยวมาตรฐานเน้นการใช้พื้นที่ตรงกลางเวทีเป็นสำคัญ แต่การแสดงนาฏศิลป์ไทยในรูปแบบขมสวน มีความแตกต่างในด้านของการใช้พื้นที่ โดยมีการใช้พื้นที่ในการแสดงเคลื่อนไหวไปตำแหน่งต่าง ๆ หลายตำแหน่ง อีกทั้งยังแสดงถึงการสื่อสารที่มีความสัมพันธ์กับการใช้พื้นที่ อาทิ การแสดงนาฏศิลป์ไทยชุดศกุนตลาขมสวน ที่มีการใช้พื้นที่ในการแสดงที่หลากหลาย

หลักการของการเคลื่อนที่ในนาฏศิลป์ไทย

การเคลื่อนที่ในการแสดงนาฏศิลป์ไทย เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดสุนทรียะในการแสดง โดยนาฏศิลป์ไทยส่วนใหญ่นิยมใช้การเคลื่อนที่ที่เน้นความสมดุลเป็นหลัก และให้ความสำคัญกับการเคลื่อนที่ที่มีความลื่นไหลต่อเนื่องกัน ทั้งนี้สามารถสรุปหลักการเคลื่อนที่ในนาฏศิลป์ไทยได้ ดังนี้

1. การเคลื่อนที่ตามความหมายของเนื้อเรื่อง

เนื้อเรื่องเป็นการสื่อสารทางภาษาที่แสดงให้เห็นถึงความหมายของเรื่องราวการแสดงที่กำลังสื่อสารเกี่ยวกับอะไร นอกจากนี้ เนื้อเรื่องยังบอกได้ถึงกิริยาอาการ อารมณ์ความรู้สึก หรือภาพพจน์ให้ปรากฏ กระบวนท่ารำและการเคลื่อนที่ในการแสดงจึงเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้การแสดงเกิดความสมบูรณ์ได้ดังเนื้อเรื่องในการแสดง ชุดบุษบาขมสวนขวัญ เนื้อเรื่องที่ว่า “ภูมรินทร์ร้อนว่อนพงไพร” การเคลื่อนที่ในการแสดง คือ การเคลื่อนที่เปลี่ยนตำแหน่งจากด้านซ้ายมาทางด้านขวาของเวที แล้ววนมาทางด้านซ้ายของเวทีสอดคล้องกับธรรมชาติของผึ้งที่บินว่อนไปมาและเนื้อเรื่องในการแสดง ชุดอุษาขมสวน เนื้อเรื่องที่ว่า “เข้าเย็นเที่ยวเล่นริมอวาส” การเคลื่อนที่ในการแสดง คือ การเคลื่อนที่ขึ้นมาด้านหน้าเวที แล้ววนทางด้านซ้ายมาตำแหน่งด้านหลังกลางเวที สอดคล้องกับความหมายของเนื้อเรื่องที่สื่อถึงการเดินเล่นใกล้กับอาศรมของพระฤๅษีจากตัวอย่างดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า การเคลื่อนที่ไปในแต่ละตำแหน่งมีความสัมพันธ์กับเนื้อเรื่อง โดยการเคลื่อนที่นั้นควรคำนึงถึงความหมายของเนื้อเรื่องและความสมเหตุสมผลในการแสดงด้วย

2. การเคลื่อนที่ด้วยการร้องเอื้อนและทำนองเพลง

ในเพลงประกอบการแสดงนาฏศิลป์ไทยมีการเอื้อนในการร้องเพลง ซึ่งเป็นการร้องด้วยทำนองโดยใช้เสียงที่ไม่มีถ้อยคำ ในช่วงของการเอื้อนนี้ เป็นช่วงที่นักแสดงสามารถเคลื่อนที่เปลี่ยนตำแหน่งของการแสดงได้ และการเคลื่อนที่ด้วยการเดินตามจังหวะของทำนองเพลง หรือใช้การวิ่งสับเท้าในการเคลื่อนที่ไปยังตำแหน่งต่าง ๆ โดยการเคลื่อนที่นั้นมีความสัมพันธ์กับระยะเวลาในการร้องเอื้อนและทำนองเพลง

3. การเคลื่อนที่ตามเพลงหน้าพาทย์

ในการแสดงนาฏศิลป์ไทยเพลงหน้าพาทย์ คือ เพลงใช้บอกอากัปกิริยาของตัวละคร เช่น แสดงความสนุกสนาน แสดงความรัก การเดินทาง เป็นต้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับโอกาสและฐานะของตัวละครด้วย โดยเพลงหน้าพาทย์ที่แสดงกิริยาการเดินทางมีหลายเพลง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

3.1 เพลงเสมอ ใช้กับการแสดงกิริยาไปมาในระยะใกล้ ๆ เคลื่อนที่ไปในลักษณะช้า ๆ เช่น จากข้างนอกห้องเข้าข้างในห้อง

3.2 เพลงเชิด ใช้กับการแสดงกิริยาไปมาในระยะไกล ๆ เคลื่อนที่ไปในลักษณะรวดเร็ว เช่น การโปรบ

3.3 เพลงเชิดฉิ่ง ใช้กับการแสดงในการเดินทาง การเหาะลอยในอากาศ

3.4 เพลงเข้ามา่าน ใช้กับการแสดงการเข้าออกสถานที่ใดสถานที่หนึ่ง

3.5 เพลงฉิ่ง ใช้กับการแสดงการเข้าออกสถานที่ใดสถานที่หนึ่ง การเดินทางที่ไม่เร่งรีบ

3.6 เพลงเร็ว ใช้กับการแสดงการเดินทางไปมา

3.7 เพลงลา ใช้กับการแสดงเมื่อถึงที่หมายหรือหยุดพัก มักใช้บรรเลงต่อท้ายเพลงเร็ว

ทิศทางการเคลื่อนที่บนเวที

ทิศทางการเคลื่อนที่กับการแสดงนาฏศิลป์ไทยมีความสัมพันธ์กันในการนำเสนอแนวคิดของการแสดง ด้วยการจัดวางการเคลื่อนที่เพื่อให้ได้ความหมายตามต้องการและยังเป็นศาสตร์ที่ให้ความสำคัญกับแนวทางการปฏิบัติสืบทอดต่อกันมา หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ขนบจารีต โดยหลักขนบจารีตในการแสดงนาฏศิลป์ไทยนั้น มีหลักการปฏิบัติหลายประการ

1. ขนบจารีตการใช้พื้นที่บนเวทีในการแสดงนาฏศิลป์ไทย

ขนบจารีตการใช้พื้นที่ในการแสดงนาฏศิลป์ไทย เป็นขนบจารีตที่ยึดถือและปฏิบัติสืบทอดกันมา เช่น การเข้า-ออกของตัวละครที่ให้ตัวละครออกทางด้านขวาของเวที และเข้าทางด้านซ้ายของเวที จากการปฏิบัติสืบทอดต่อกันมา จึงทำให้เห็นถึงรูปแบบการใช้พื้นที่เวทีในการเข้า-ออกของตัวละคร นอกจากนี้ ในการแสดงนาฏศิลป์ไทยยังให้ความสำคัญกับตำแหน่งกลางเวที คือ เมื่อมีนักแสดงหลายคนในการแสดงจะมีการแบ่งตำแหน่งจุดกึ่งกลางเวที เพื่อให้เกิดความสมดุลกัน หรือเมื่อมีนักแสดงคนเดียว ตำแหน่งของนักแสดงมักอยู่กลางเวทีเสมอ

2. รูปแบบการแสดงการรำชมสวน

รูปแบบการแสดงการรำชมสวน เป็นรูปแบบของการรำเพื่อชื่นชมความงามของธรรมชาติในการแสดง จึงจำเป็นต้องมีการเคลื่อนที่ออกจากตำแหน่งกลางเวทีไปยังตำแหน่งต่าง ๆ เพื่อแสดงให้เห็นถึงการใช้พื้นที่การแสดงที่สอดคล้องกับเรื่องราวของการชื่นชมความงามตามธรรมชาติ ซึ่งตำแหน่งของต้นไม้ หรือดอกไม้จะกระจายอยู่ในตำแหน่งต่าง ๆ บนเวที เช่น ด้านหน้าซ้ายของเวที ด้านหน้าขวาของเวที เป็นต้น ผู้แสดงจึงต้องเดินเคลื่อนที่ไปตามตำแหน่งดังกล่าวให้สอดคล้องกับรูปแบบของการแสดง

3. ทิศทางการสื่อความหมายและอารมณ์

ทิศทางการแสดงเป็นองค์ประกอบอย่างหนึ่งที่แสดงการเคลื่อนที่ของผู้แสดง เพื่อให้เกิดความงามและความหมาย ตลอดจนอารมณ์ความรู้สึกต่าง ๆ ในการแสดง ซึ่งเป็นการให้ความหมายในเชิงความรู้สึก ดังที่ สุรพล วิรุฬห์รักษ์ (2547, หน้า 249) ได้อธิบายเรื่องทิศทางไว้ว่า

แนวที่ผู้แสดงเคลื่อนที่จากจุดหนึ่งไปยังอีกจุดหนึ่ง เช่น การแปรแถว ผู้แสดงสามารถเคลื่อนที่ไปบนเวทีได้ 8 ทิศ ซึ่งสัมพันธ์กับตำแหน่งของคนดู คือ 1) การเข้าหาคนดู 2) การถอยออกจากคนดู 3) การขนานกับคนดู 4) การทแยงมุมกับคนดู 5) การวน

เป็นวงหน้าคนดู 6) การฉวัดเฉวียนหรือเลี้ยวไปมาแบบฟันปลา 7) การยกสูง และ 8) การกดต่ำ การเคลื่อนไหวไปในทิศทางดังกล่าวอาจผสมผสานกันให้ดูซับซ้อนขึ้นก็ได้ เช่น การถอยหลังแบบทแยงมุม หรือการวนเป็นวงกลม สลับฟันปลา การเคลื่อนไหวไปในทิศทางต่าง ๆ กัน ย่อมให้ความรู้สึกแก่คนดูแตกต่างกันด้วย โดยอาศัยมุมมองคนดูเป็นแกน

โดยการเคลื่อนไหวในทิศทางต่าง ๆ ให้อารมณ์ความรู้สึกได้ ดังนี้

- 1) การเคลื่อนที่มาด้านหน้าเข้าหาผู้ชม แสดงถึงการเรียกร้องความสนใจ การแสดงความยิ่งใหญ่
- 2) การเคลื่อนที่ขนานกับผู้ชม แสดงถึงการนำสายตาของผู้ชมจากจุดหนึ่งไปสู่อีกจุดหนึ่ง เพื่อเพิ่มมุมมองใหม่ให้มีความน่าสนใจยิ่งขึ้น
- 3) การเคลื่อนที่เป็นเส้นเฉียง แสดงถึงความลึก ระยะทางยาวไกล
- 4) การเคลื่อนที่เป็นวง แสดงถึงความผูกพัน การเดินทาง
- 5) การเคลื่อนที่เป็นเส้นหยัก หรือแบบฟันปลา แสดงถึงความสับสน ไม่แน่นอน
- 6) การเคลื่อนที่เป็นเส้นตรง แสดงถึงความมั่นคง หนักแน่น
- 7) การเคลื่อนที่เป็นเลขแปดแฉนวนอน แสดงถึงการเดินลัดเลี้ยวไปมา การเดินไปเรื่อย ๆ

ประวัติการแสดงชุดศกุนตลาชมสวน

การแสดงชุดศกุนตลาชมสวน เป็นการแสดงรำदैยวมาตฐานทางด้านนาฏศิลป์ไทยในรูปแบบการรำชมสวน ที่มีเรื่องราวเกี่ยวกับนางศกุนตลา นางเอกของละครเรื่อง ศกุนตลา บทพระราชนิพนธ์ในพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ออกมาเที่ยวชมธรรมชาติใกล้อาศรมของพระกัณวศดาบส โดยในเนื้อเพลงได้กล่าวถึงการชื่นชมความงามของธรรมชาติ กลิ่นหอมของดอกไม้ นานาพันธุ์ด้วยอารมณ์เบิกบานใจ

เนื้อร้องเพลงศกุนตลาชมสวน

ปี่พาทย์บรรเลงเพลงเร็ว-ลา

ร้องเพลงลมพัดชายเขา

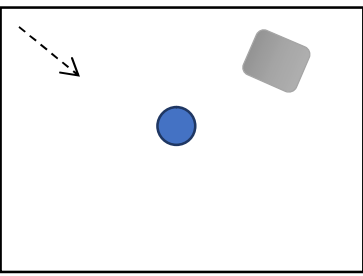
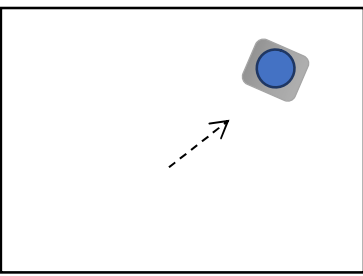
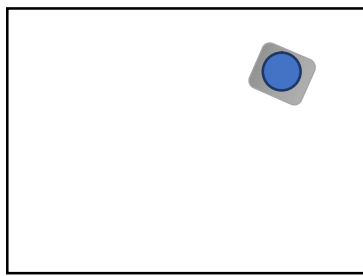
เมื่อนั้น	ยุพเยาว์นารีศรีใส
มาชมบุปผาพนาไพร	อรทัยเรื่อยร้องรำพัน
รื่นรื่นชื่นกลิ่นกรรณิการ์	หอมชื่นนาสาเกษมสันต์
รื่นรื่นสารภีระคนกัน	กลิ่นสุคันธเย็นรื่นชื่นใจ
เรื่อยเรื่อยลมพัดมาอ่อนอ่อน	โชยกลิ่นเกสรเข้ามาใกล้
เรื่อยเรื่อยสรรักเฝ้าอุทยาน	พาให้ปลื้มเปรมปรีดาเอย

ปี่พาทย์ทำเพลงฉิ่ง

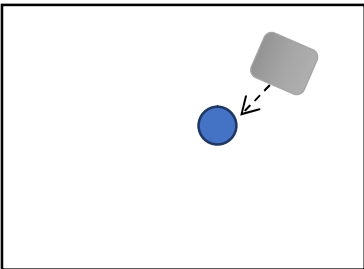
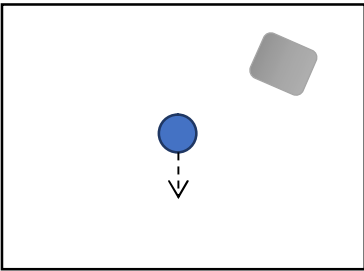
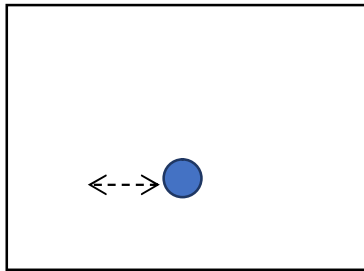
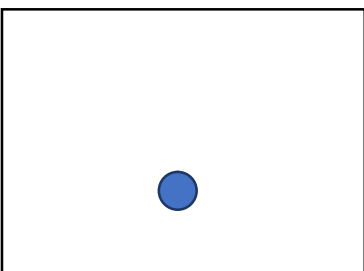
จากเนื้อร้องดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงการชื่นชมความงามของธรรมชาติ กลิ่นหอมของดอกไม้ ที่ทำให้เกิดความสดชื่น มีความสุขใจ โดยมีดอกไม้ที่กล่าวถึงในเนื้อเพลงหลายชนิด เช่น ดอกกรรณิการ์ ดอกสารภี เป็นต้นอีกทั้งบรรยากาศของธรรมชาติ กลิ่นหอมของดอกไม้ทำให้เกิดความสุขใจนี้ก็ถึงรสรักที่สวยงามตรึงใจในการแสดงจึงต้องมีการออกแบบการใช้พื้นที่ให้นักแสดงเคลื่อนที่ไปยังตำแหน่งต่าง ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับความหมายของเนื้อเพลงในการแสดง

การใช้พื้นที่บนเวทีในการแสดงชุดศกุนตลาชมสวน

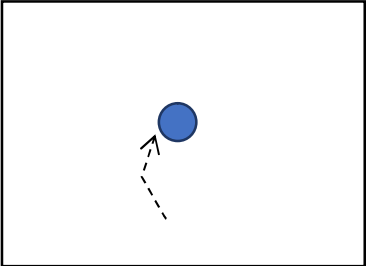
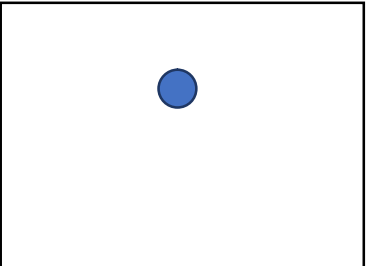
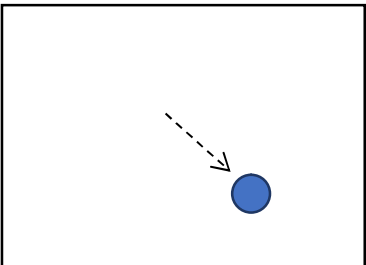
ตารางที่ 1 การใช้พื้นที่เวทีในการแสดงชุดศกุนตลาชมสวน

เนื้อเพลง	คำอธิบายการใช้พื้นที่	รูปแบบการใช้พื้นที่
ช่วงทำนองเพลงเร็ว-ลา	นักแสดงเดินตามจังหวะของเพลงออกจากทางขวาของเวทีมายังตำแหน่งกลางของเวที สอดคล้องกับจารีตทางการแสดงนาฏศิลป์ไทยที่ให้ผู้แสดงออกทางด้านขวา ช่วงท้ายของทำนองเพลงนักแสดงเคลื่อนที่ไปยังเตียงนั่งด้านหลังทางซ้ายของเวที สอดคล้องกับเรื่องราวของการแสดงที่นางศกุนตลากำลังเที่ยวชมธรรมชาติบริเวณใกล้กับอาศรมของพระกัณณะดาบส	
เมื่อนั้น ยุพเหว่นารีศรีใส	นักแสดงนั่งอยู่ที่เตียงสอดคล้องกับเรื่องราวของการแสดงที่นางศกุนตลานั้นพักได้ร่มไม้ จึงนั่งอยู่ที่เตียงทางด้านหลังทางซ้ายของเวที	

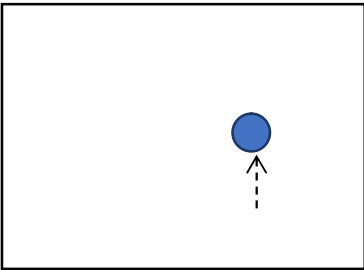
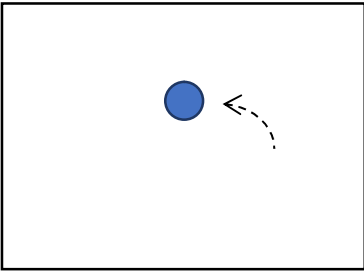
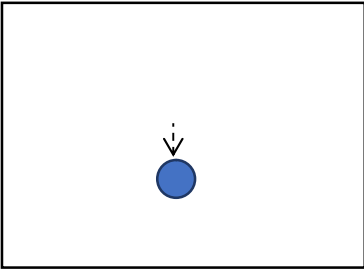
ตารางที่ 1 การใช้พื้นที่เวทีในการแสดงชุด ศกุนตลาชมสวน (ต่อ)

เนื้อเพลง	คำอธิบายการใช้พื้นที่	รูปแบบการใช้พื้นที่
ตารางที่ 1 การใช้พื้นที่เวทีในการแสดงชุด ศกุนตลาชมสวน	นักแสดงลูกเดินตามจังหวะของเพลงออกมาจากเตียง เดินเฉียงมาทางด้านขวา การเคลื่อนที่เป็นเส้นเฉียง แสดงถึงระยะทางที่ไกลสอดคล้องกับเรื่องราวของการแสดงที่นางศกุนตลาออกมาชื่นชมความงามตามธรรมชาติ	
อรทัยเรื้อยร้องรำพัน	นักแสดงเดินตามจังหวะของเพลงจากตำแหน่งกลางเวทีขึ้นมาด้านหน้าเวที การเดินขึ้นหน้าเวทีนี้ ทำให้ผู้ชมเห็นสีหน้าอารมณ์ของนักแสดงได้ชัดเจนยิ่งขึ้น แสดงถึงการเดินชื่นชมความงามตามธรรมชาติด้วยความสุข	
รีนรีนขึ้นกลั่นกรณิการ์	นักแสดงเดินตามจังหวะของเพลงไปทางด้านขวาของเวที แล้วเดินกลับมายังตำแหน่งด้านหน้ากลางเวที การเคลื่อนที่ขนานกับผู้ชม เป็นการเปลี่ยนจุดสายตาของผู้ชม ให้มีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้นเพื่อชื่นชมความหอมของดอกกรณิการ์	
หอมชื่นนาสา	นักแสดงอยู่ตำแหน่งด้านหน้ากลางเวที ตำแหน่งด้านหน้ากลางเวทีช่วยกระตุ้นความสนใจของผู้ชมและให้เห็นอารมณ์ความรู้สึกได้ชัดเจน	

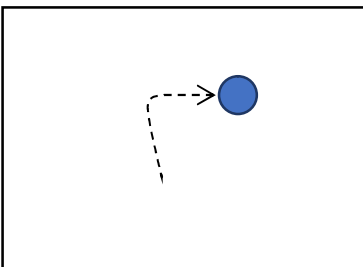
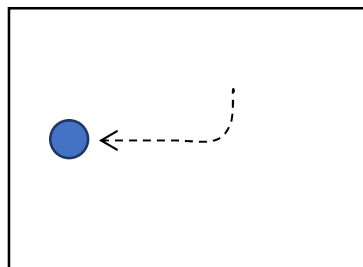
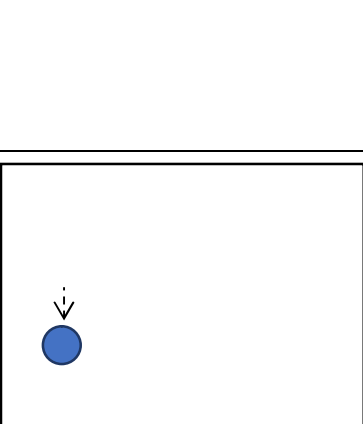
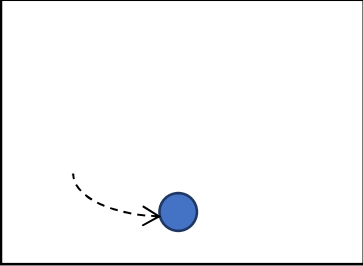
ตารางที่ 1 การใช้พื้นที่เวทีในการแสดงชุด ศกุนตลาชมสวน (ต่อ)

เนื้อเพลง	คำอธิบายการใช้พื้นที่	รูปแบบการใช้พื้นที่
เอื้อน	นักแสดงวิ่งเคลื่อนที่ทางด้านขวามายังตำแหน่งตรงกลางด้านหลังของเวที การเคลื่อนที่นี้ แสดงให้เห็นถึงการเคลื่อนที่เพื่อเปลี่ยนตำแหน่งในช่วงการร้องเอื้อน	
เกษมสันต์	นักแสดงอยู่ตำแหน่งตรงกลางก่อนไปทางด้านหลังของเวที ตำแหน่งตรงกลางก่อนไปทางด้านหลังของเวทีนี้ แสดงให้เห็นถึงการใช้พื้นที่ในตำแหน่งที่หลากหลาย	
รีนรีนสารภี	นักแสดงเดินเคลื่อนที่ตามจังหวะของเพลงมาทางด้านหน้าซ้ายซ้ายของเวที การเคลื่อนที่เป็นเส้นเฉียง แสดงถึงระยะทางของการเคลื่อนที่ในการเดินขึ้นชมความงามของธรรมชาติและแสดงให้เห็นถึงตำแหน่งของต้นสารภีว่าอยู่ในตำแหน่งพื้นที่ทางด้านหน้าซ้ายซ้ายของเวที	

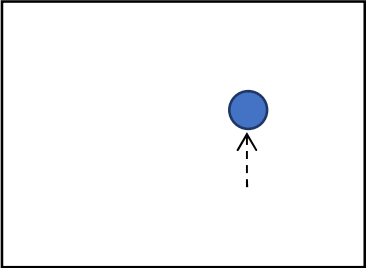
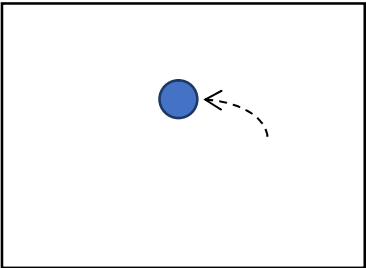
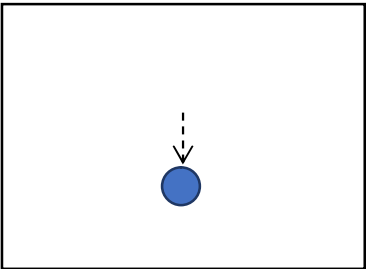
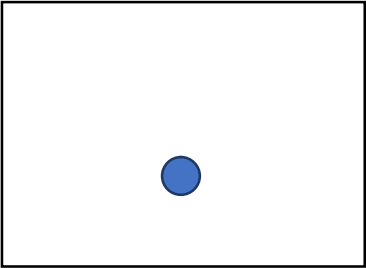
ตารางที่ 1 การใช้พื้นที่เวทีในการแสดงชุด ศกุนตลาชมสวน (ต่อ)

เนื้อเพลง	คำอธิบายการใช้พื้นที่	รูปแบบการใช้พื้นที่
ระคนกัน	นักแสดงเดินเคลื่อนที่ตามจังหวะของเพลงจากตำแหน่งด้านหน้าข้างซ้ายของเวที แล้วหันตัวไปด้านซ้ายเดินลงด้านหลังของเวที การเคลื่อนที่นี้ แสดงให้เห็นถึงการเดินขึ้นชมธรรมชาติที่มีการเคลื่อนที่ไปยังตำแหน่งอื่น ๆ เพื่อเปลี่ยนจุดสายตาของผู้ชมและสอดคล้องกับรูปแบบในการเดินขึ้นชมความงามของธรรมชาติ	
กลืนสุคันธเย็นริน	นักแสดงเดินเคลื่อนที่ตามจังหวะของเพลง โดยเดินวนมาด้านขวาอยู่ในตำแหน่งทางด้านหลังของเวที แล้วมาหยุดที่ตำแหน่งด้านหลังกลางเวที การเคลื่อนที่นี้ แสดงให้เห็นถึงการเดินขึ้นชมธรรมชาติที่มีการเคลื่อนที่ไปยังตำแหน่งอื่น ๆ เพื่อเปลี่ยนจุดสายตาของผู้ชมและสอดคล้องกับรูปแบบในการเดินขึ้นชมความงามของธรรมชาติ	
ชื่นใจ	นักแสดงเดินสับเท้าเคลื่อนที่มาตำแหน่งด้านหน้ากลางเวที การเดินขึ้นหน้าเวทีนี้ ทำให้ผู้ชมเห็นสีหน้าอารมณ์ของนักแสดงได้ชัดเจนยิ่งขึ้น และช่วยกระตุ้นความสนใจของผู้ชม	

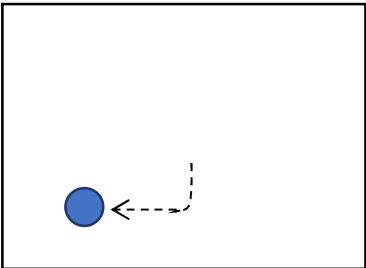
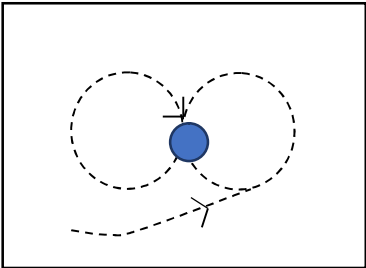
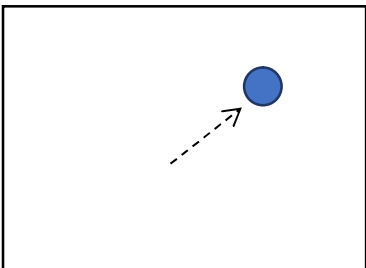
ตารางที่ 1 การใช้พื้นที่เวทีในการแสดงชุด ศกุนตลาชมสวน (ต่อ)

เนื้อเพลง	คำอธิบายการใช้พื้นที่	รูปแบบการใช้พื้นที่
ทำนองเพลง	ในช่วงทำนองเพลง นักแสดงจะเดินสืบท่าเคลื่อนที่ทางด้านขวา มายังตำแหน่งด้านหลังทางซ้ายของเวที การเคลื่อนที่นี้ แสดงให้เห็นถึงการเคลื่อนที่เพื่อเปลี่ยนตำแหน่งในช่วงทำนองเพลง	
เรื่อยเรื่อยลมพัด	นักแสดงอยู่ในตำแหน่งด้านหลังทางซ้ายของเวทีแล้วเดินสืบท่าเคลื่อนที่มาด้านขวา โดยการใช้การเดินในลักษณะเส้นโค้งมาตำแหน่งตรงกลางทางด้านขวาของเวที การเคลื่อนที่นี้ แสดงให้เห็นถึงการใช้พื้นที่ที่สอดคล้องกับความหมายของเนื้อร้องที่สื่อถึงสายลมที่กำลังพัด ลักษณะของการใช้พื้นที่ จึงมีการใช้การเคลื่อนที่ของนักแสดง คล้ายกับการพัดผ่านของสายลม	
มาอ่อนอ่อน	นักแสดงหันตัวทิศด้านขวาอยู่ในตำแหน่งด้านขวาของเวที แล้วเดินเคลื่อนที่ตามจังหวะของเพลง โดยเดินขึ้นมาด้านหน้า การเดินขึ้นหน้าเวทีนี้ กระตุ้นความสนใจของผู้ชม	
โชยกลิ่นเกสร	นักแสดงเดินเคลื่อนที่ตามจังหวะของเพลงจากตำแหน่งทางด้านขวาของเวทีมาทางด้านซ้ายของเวที การเคลื่อนที่ตามลักษณะวงโค้งนี้ แสดงให้เห็นถึงระยะของการเดินทาง	

ตารางที่ 1 การใช้พื้นที่เวทีในการแสดงชุด ศกุนตลาชมสวน (ต่อ)

เนื้อเพลง	คำอธิบายการใช้พื้นที่	รูปแบบการใช้พื้นที่
เข้ามาใกล้	นักแสดงเดินเคลื่อนที่ตามจังหวะของเพลงจากตำแหน่งทางด้านหน้าซ้ายของเวทีมาทางด้านหลังซ้ายของเวที เป็นวงโค้ง การเคลื่อนที่ตามลักษณะวงโค้งนี้แสดงให้เห็นถึงระยะของการเดินทาง	
เรื่อยเรื่อยรสรัก	นักแสดงเดินเคลื่อนที่ตามจังหวะของเพลงจากตำแหน่งทางด้านหลังซ้ายของเวทีมาตำแหน่งตรงกลางด้านหลังของเวที เป็นการเดินตามเส้นของวงกลม การเคลื่อนที่นี้ แสดงให้เห็นถึงระยะของการเดินไปเรื่อย ๆ เพื่อชื่นชมความงามของธรรมชาติ	
เข้าอุทัย	นักแสดงเดินเคลื่อนที่ตามจังหวะของเพลงมาตำแหน่งด้านหน้ากลางเวที การเดินขึ้นหน้าเวทีนี้ กระตุ้นความสนใจของผู้ชม	
พาให้ปลื้มเปรมปรีดาเอย	นักแสดงอยู่ในตำแหน่งด้านหน้ากลางเวทีซึ่งเป็นเนื้อร้องท่อนสุดท้ายของเพลง ตำแหน่งด้านหน้ากลางเวทีช่วยกระตุ้นความสนใจให้กับผู้ชมและสื่อสารอารมณ์ความรู้สึกได้ชัดเจน	

ตารางที่ 1 การใช้พื้นที่เวทีในการแสดงชุด ศกุนตลาชมสวน (ต่อ)

เนื้อเพลง	คำอธิบายการใช้พื้นที่	รูปแบบการใช้พื้นที่
ช่วงทำนองเพลงฉิ่ง	นักแสดงเดินเคลื่อนที่ตามจังหวะของเพลงหน้าพาทย์มาตำแหน่งทางด้านหน้าขวาของเวที เพื่อรำตีบท จากนั้นจึงเดินเฉียงลงไปทางตำแหน่งทางด้านหลังซ้ายของเวที โดยเดินวนเป็นลักษณะเลขแปดแนวนอน จากนั้นจึงกลับมายังตำแหน่งกลางเวทีเพื่อทำกระบวนท่าจบก่อนเข้าเวทีทางด้านซ้าย โดยเดินเฉียงลงไปทางมุมซ้ายด้านหลังของเวที การเคลื่อนที่นี้ แสดงให้เห็นถึงการเคลื่อนที่เพื่อเปลี่ยนตำแหน่งในช่วงทำนองเพลง และแสดงให้เห็นถึงระยะของการเดินทางตลอดจนจารีตทางการแสดงนาฏศิลป์ไทยที่ให้ผู้แสดงเข้าเวทีทางด้านซ้ายของเวที	

จากข้อมูลข้างต้น แสดงให้เห็นว่า การใช้พื้นที่ในการแสดงชุดศกุนตลาชมสวน มีการใช้พื้นที่ทางการแสดงที่หลากหลาย รวมทั้งยังรักษาขนบจารีตการเข้า-ออก ของการแสดงนาฏศิลป์ไทยและมีทิศทางการเคลื่อนที่หลายรูปแบบ โดยสามารถสรุปการใช้พื้นที่ในการแสดงชุดศกุนตลาชมสวน ได้ดังต่อไปนี้

การแสดงชุดศกุนตลาชมสวน แสดงให้เห็นถึงการใช้พื้นที่การแสดงในการเคลื่อนที่รูปแบบต่าง ๆ นั้น จะเห็นได้ว่าตำแหน่งของการเคลื่อนที่ในการแสดงมีความสัมพันธ์กับเนื้อร้องของการแสดง ดังเนื้อร้องที่ว่า “มาชมบุปผาพนาไพร” การเคลื่อนที่ในการแสดง คือ การลูกเดินออกมาจากเตียง เดินเฉียงมาทางด้านขวา สอดคล้องกับการเคลื่อนที่ตามความหมายของเนื้อร้องที่เดินทางออกมาเที่ยวชมธรรมชาติ และเนื้อร้องที่ว่า “เรื่อยเรื่อยลมพัดมาอ่อนอ่อน” ที่นักแสดงจะเคลื่อนที่จากตำแหน่งหนึ่งมาอีกตำแหน่งหนึ่ง คล้ายกับลมที่พัดมาอย่างแผ่วเบา ทำให้ภาพของการแสดงมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น อันเป็นการเคลื่อนที่เพื่อสื่อความหมายตามเนื้อร้อง นอกจากนี้ การเคลื่อนที่ในการแสดงสามารถทำให้จินตนาการได้ว่าต้นไม้

หรือดอกไม้อยู่ในตำแหน่งใด เช่น เมื่อก้าวถึงดอกไม้ชนิดใด นักแสดงจะเคลื่อนที่ไปยังตำแหน่งอื่นที่ไม่ใช่ตำแหน่งกลางเวทีซึ่งเป็นการเคลื่อนไหวร่างกายในการใช้พื้นที่ที่นักแสดงจะต้องมีความเชื่อว่าบนเวทีมีต้นไม้ หรือดอกไม้ชนิดนั้น ทำให้การเคลื่อนไหวในการใช้พื้นที่นั้นเป็นการแสดงที่สมบูรณ์

การแสดงนาฏศิลป์ไทยในรูปแบบการรำชมสวน ยังปรากฏการเคลื่อนที่ด้วยการร้องเอื้อนและทำนองเพลง โดยการเคลื่อนที่นั้นมีความสัมพันธ์กับระยะเวลาในการร้องเอื้อนและทำนองเพลงของการแสดงอีกทั้งมีการเคลื่อนที่ตามเพลงหน้าพาทย์ที่มีการใช้เพลงเร็ว-ลา ในช่วงต้นของการแสดง และใช้เพลงฉิ่งในช่วงท้ายของการแสดง ซึ่งเป็นเพลงที่มีความหมายเกี่ยวกับการเดินทางสอดคล้องกับแนวคิดของการแสดงที่ออกมาเดินขึ้นชมธรรมชาติ

ด้านทิศทางการเคลื่อนที่ที่สอดคล้องกับจารีตทางการแสดงนาฏศิลป์ไทย ในการใช้พื้นที่การเข้า-ออกของตัวละคร คือ การให้ผู้แสดงออกทางด้านขวาของเวที และเข้าทางด้านซ้ายของเวที ด้านทิศทางการเคลื่อนที่ในรูปแบบการแสดงการรำชมสวนที่มีการใช้พื้นที่เวทีหลากหลาย โดยการแสดงชุดศกุนตลาชมสวน เป็นชุดการแสดงที่แสดงให้เห็นถึงการเคลื่อนที่ในการแสดงที่หลากหลาย เช่น การเคลื่อนที่ลักษณะเดินตามวง การเดินไปทางด้านข้าง เป็นต้น ด้านทิศทางการสื่อความหมายในการแสดงชุดศกุนตลาชมสวน มีการใช้ตำแหน่งกลางเวที สังเกตได้จากการที่นักแสดงเคลื่อนที่ไปตำแหน่งใด ๆ ตามเนื้อร้องของเพลง ในช่วงท้ายวรรคของเนื้อเพลงในแต่ละบาท ส่วนใหญ่นักแสดงจะกลับมาตำแหน่งด้านหน้ากลางเวที มีการเดินเคลื่อนที่เป็นวงกลมที่แสดงถึงการเดินในการชื่นชมความงามของธรรมชาติ มีการเดินเคลื่อนที่ไปทางซ้ายและขวาของเวที เพื่อเปลี่ยนมุมมองเพิ่มความน่าสนใจให้กับการแสดง มีการเดินเคลื่อนที่ไปทางด้านหน้าของเวทีเพื่อดึงความสนใจของผู้ชม มีการเดินเคลื่อนที่เป็นเส้นเฉียงที่ช่วยสื่ออารมณ์ความรู้สึกของการเดินทางว่ามีระยะไกล และมีการเดินเคลื่อนที่เป็นลักษณะเส้นโค้งและเส้นเลขแปดแฉกวนวนเพื่อเพิ่มลวดลายและสีสันของการแสดงให้มีอรรถรสมากยิ่งขึ้น อีกทั้งภาพการเคลื่อนไหวในการใช้พื้นที่ในการแสดงของการแสดงชุดศกุนตลาชมสวน ยังปรากฏให้เห็นการเคลื่อนที่ของนักแสดงที่ส่วนใหญ่มักใช้การเคลื่อนที่จากตำแหน่งทางด้านขวาไปทางด้านซ้ายของเวที ทำให้เมื่อชมการแสดงแล้วเกิดความรู้สึกสบายตา

บทสรุป

การใช้พื้นที่ในการแสดงนาฏศิลป์ไทยรูปแบบการรำชมสวน เป็นหัวใจสำคัญอย่างหนึ่งในการแสดงนาฏศิลป์ไทยที่การเคลื่อนไหวในการใช้พื้นที่ต้องสอดคล้องกันกับหลักการของการเคลื่อนที่ในนาฏศิลป์ไทย ได้แก่ การเคลื่อนที่ตามความหมายของเนื้อร้อง การเคลื่อนที่ด้วยการร้องเอื้อนและทำนองเพลง และการเคลื่อนที่ตามเพลงหน้าพาทย์ ตลอดจนทิศทางการเคลื่อนที่ที่สอดคล้องกับขนบจารีตการใช้พื้นที่ รูปแบบการแสดงการรำชมสวน และทิศทางการสื่อความหมายและอารมณ์ตลอดจนเนื้อหาเรื่องราวของการแสดงที่เกี่ยวกับการชื่นชมความงามตามธรรมชาติ กลิ่นหอมของดอกไม้ หรือสัตว์นานาชนิด จึงทำให้การเคลื่อนที่ในการแสดงมีชีวิตชีวา เกิดความสมจริงมากยิ่งขึ้น การแสดงนาฏศิลป์ไทยในรูปแบบการรำชมสวน จึงเป็นการแสดงหนึ่งทีแสดงให้เห็นถึงการเคลื่อนที่เวทีที่มีความหลากหลาย ทั้งนี้การเดินไปยังตำแหน่งต่าง ๆ ของนักแสดงนั้น ยังเป็นการนำสายตาของผู้ชมให้ติดตามการเคลื่อนไหวของ

ผู้แสดง ทำให้เกิดความรู้สึกคล้อยตามไปกับการเดินขึ้นชมความงามตามธรรมชาติ และยังช่วยให้ผู้ชมเกิดอารมณ์ความรู้สึกไปกับเรื่องราวของการแสดง เช่น ตื่นเต้น สุขใจ เป็นต้น

ดังนั้น ผู้สร้างสรรค์ผลงานทางด้านนาฏศิลป์หรือนักแสดงควรจะต้องรู้หลักการในการใช้พื้นที่และการเคลื่อนไหวในการแสดงของตัวเองว่าตัวละครนั้นเคลื่อนที่จากตำแหน่งหนึ่งไปอีกตำแหน่งหนึ่งบนเวทีมีความหมายหรือวัตถุประสงค์ใดบนพื้นฐานของเหตุผลในการแสดง นอกจากนี้ การใช้พื้นที่ในการแสดงยังต้องคำนึงถึงความสมดุลและจุดมุ่งหมายของการเคลื่อนไหวในการใช้พื้นที่ให้สัมพันธ์กับระยะเวลาในการเคลื่อนที่ เพื่อที่จะบริหารจัดการการใช้พื้นที่ให้สมบูรณ์

บรรณานุกรม

- ชมนาด กิจจันทร์. (2555). **รำน้าพาทย์ชั้นสูง**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ธนาเพรส.
- ผุสดี หลิมสกุล.(2555). **รำเดี่ยวแบบมาตรฐานตัวนาง เล่ม 2**. กรุงเทพฯ: วี.พริ้นท์ (1991).
- มัทนี รัตน์. (2546). **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับศิลปะการกำกับการแสดงละครเวที**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- มัทนี รัตน์. (2555). **ศิลปะการแสดงละคร (Acting) หลักเบื้องต้นและการฝึกซ้อม**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ฤทธิ์รงค์ จิวากานนท์. (2558). ภาพบนเวที. ใน นพมาศ แวหงส์ (บ.ก.). **ปริทัศน์ศิลปะการละคร** (หน้า 153-168). (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- สุรพล วิรุฬห์รักษ์. (2547). **หลักการแสดงนาฏยศิลป์ปริทรรศน์**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.